

BIBLIOTEKARZ PODLASKI
4/2022 (LVII)
<https://doi.org/10.36770/bp.763>
ISSN 1640-7806 (print) ISSN 2544-8900 (online)
www.bibliotekarzpodlaski.pl

Anna Janicka*

Uniwersytet w Białymstoku, Polska / University of Białystok, Poland

ORCID: 0000-0003-0289-3706

Piotr Biłos**

Instytut Narodowy Języków i Kultur Orientalnych, Paryż, Francja /

/ The National Institute of Oriental Languages and Civilizations, Paris, France

Konferencja o Zapolskiej w Paryżu. L'univers de Gabriela Zapolska, les transferts culturels et la question féminine au tournant des XIXe et XXe siècles entre Cracovie–Lwów (auj. Lviv)–Varsovie, Paris, la Bretagne et Vienne. Paryż, 27–28 IX 2022 r. Sprawozdanie

Zapolska Conference in Paris. Gabriela Zapolska's universe, cultural transfers, and the women's issue at the turn of the 19th and 20th centuries between Krakow–Lviv–Warsaw, Paris, Brittany and Vienna. Paris, September 27–28, 2022. A report

W roku 2021 przypadła ważna dla kultury polskiej i, szerzej rzecz ujmując, także kultury europejskiej rocznica: stulecie śmierci Gabrieli Zapolskiej (1921–2021), pisarki określanej jako *enfant terrible* literatury polskiej przełomu XIX i XX wieku. Niepokorna twórczyni, „zbuntowany talent”, zadziorna i trudna osobowość – to tylko

* Anna Janicka – dr hab., prof. UwB; pracuje w Katedrze Filologicznych Badań Interdyscyplinarnych Uniwersytetu w Białymstoku. Autorka m.in. książki *Pozytywiści warszawscy – dylematy pokolenia. Studia* (Warszawa 2022).

** Piotr Biłos – profesor, kieruje polonistyką w paryskim Institut National des Langues et Civilisations Orientales (Inalco), autor licznych rozpraw i książek, m.in. monografii *Les jeux du „je”*. *Construction et déconstruction du récit romanesque chez Wiesław Myśliwski* (Paris 2016).

Prof. Jewhen Nachlik (NANU, Lwów) oraz prof. Piotr Biłos (Inalco, Paryż)

niektóre z określić Zapolskiej¹. Jej arcydramat *Moralność pani Dulskiej* (1906) stał się w tym właśnie roku w Polsce przedmiotem lektury w czasie Narodowego Czytania. Rocznicę uczciło również międzynarodowe środowisko filologiczne, organizując cykl konferencji naukowych o Zapolskiej. Zaplanowano trzy sesje (Białystok, Lwów, Paryż); z powodu wojny na Ukrainie trzeba było niestety zrezygnować ze spotkania we Lwowie, mieście tak bliskim Zapolskiej. Pierwsza z cyklu imprez odbyła się w Białymstoku 24 września 2021 roku. Była to Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Gabriela Zapolska. Biografia – estetyka – idee”².

Dzięki możliwości spotkania w formule hybrydowej (spotkania stacjonarnego i *online*) wszystkie konferencje ujęte w cykl „Zapolska międzynarodowa. Biografia – dzieło – recepcja” odbywały się równocześnie w Białymstoku, Paryżu i Lwowie. Sesję białostocką uznano za nader udaną.

Jak wiadomo, niezwykle twórcze, przełomowe lata swego życia (1889–1895) Zapolska spędziła w Paryżu, we Francji (tu zaś ważna była też Bretania). Stąd idea, by przyrzeć się jej twórczości z paryskiego punktu widzenia³.

Ideę zorganizowania konferencji w Paryżu podjęły następujące instytucje: Institut National des Langues et Civilisations Orientales (Paryż, Francja), który wystąpił w roli gospodarza; dalej Katedra Filologicznych Badań Interdyscyplinarnych

¹ *Gabriela Zapolska: zbuntowany talent – le talent en révolte*, red. M. Chudzikowska, współpraca J. Żukowska, tł. na jęz. fr. D. Felman, Warszawa: Teatr Wieki – Opera Narodowa. Muzeum Teatralne, 2011; M. Górzyńska, *Gabriela Zapolska. Zbuntowany talent*, red. J. Pogorzelska, Warszawa: Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza, 2011.

² O sesji: A. Janicka, *Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Gabriela Zapolska. Biografia – Estetyka – Idee”, Białystok – Paryż – Lwów, 24 IX 2021. Sprawozdanie*, „Bibliotekarz Podlaski” 2021, nr 3, s. 333–343.

³ Zapolska ma we Francji od lat zasłużoną promotorkę i tłumaczkę jej dzieła. Jest nią dr Elżbieta Koślacz-Virol, edytor, badaczka. Zob. E. Koślacz-Virol, *Gabriela Zapolska actrice polonaise de la fin du XIXe siècle*, Lille 2002.

Anna Janicka, Piotr Biłos, *Konferencja o Zapolskiej w Paryżu. L'univers de Gabriela Zapolska...*

z Wydziału Filologicznego Uniwersytetu w Białymstoku, Wydział I Filologiczny Polskiej Akademii Umiejętności i Narodowa Akademia Nauk Ukrainy (Oddział we Lwowie). Zaangażował się także, należący do Inalco, ośrodek badawczy CREE, czyli Centrum Badań Europa-Eurazja⁴. Organizacyjnego i, trzeba od razu dodać, bezcennego wsparcia udzielił sesji Instytut Polski w Paryżu, kierowany przez panią dyrektor Annę Biłos⁵. Imprezę przygotowało gremium, którego skład należy upamiętnić:

– Dr hab. Anna Janicka, prof. UWB (Białystok),

– Prof. Piotr Biłos – Inalco (Paryż),
– Prof. Jewhen Nachlik – NANU

(Lwów),

– Prof. Lucjan Suchanek – PAU (Kraków).

W czasie sesji podjęto następujące zagadnienia badawcze:

- Gabriela Zapolska we Francji i na Zachodzie: biografia, teksty.
- Pisarka w Wiedniu i innych miastach Europy: doświadczenia, świadectwa literackie.
- Zapolska i francuska bohema artystyczna przełomu XIX i XX wieku.
- Polskie i środkowoeuropejskie aktorki, pisarki, artystki w Paryżu na przełomie wieków.
- Doświadczenia dramatu i teatru francuskiego w pisarstwie Zapolskiej i innych kobiet z Europy Środkowo-Wschodniej.
- Zapolska jako korespondentka prasy polskiej w Paryżu.
- Miasta Zapolskiej: Paryż, Lwów, Kraków i inne.

Od lewej: dr hab. Anna Janicka, prof. UWB (Białystok), dr Elżbieta Koślacz-Virol (Paryż, Francja)

⁴ <http://www.inalco.fr/recherche/cree>

⁵ Warto w tym miejscu wymienić wszystkich pracowników Instytutu, którzy przyczynili się do organizacyjnego sukcesu tego przedsięwzięcia. Byli to: Dominika Ostrowska, Wanda Kutyla, Marzena Moskal, Natalia Barbarska, Aneta Pittavino, Marcin Matusiak, jak również osoby współpracujące stale z Instytutem: Mona Mil i Agnieszka Filipiak.

Anna Janicka, Piotr Biłos, *Konferencja o Zapolskiej w Paryżu. L'univers de Gabriela Zapolska...*

Od lewej: dr hab. Barbara Gierszewska, prof. UJK (Kielce), dr Elżbieta Koślacz-Virol (Paryż), dr hab. Anna Janicka, prof. UWb (Białystok), dr Małgorzata Górzyńska (Muzeum Literatury, Warszawa), prof. Maria Zadencka (Uniwersytet Sztokholmski, Szwecja); w drugim rzędzie od lewej: dr hab. Urszula Kowalczuk, prof. UW (Warszawa), prof. Piotr Biłos (Inalco, Paryż), prof. Violetta Wejs-Milewska (UWb, Białystok), dr Oksana Nachlik (NANU, Lwów), prof. Jewhen Nachlik (NANU, Lwów)

– Zapolska we Francji: stan badań, przekłady, (nie)obecność.

– Zapolskiej model emancypacji kobiet wobec wzorców francuskich i europejskich.

Konferencja rozpoczęła się 27 września 2022 r. w nowym gmachu zasłużonej francuskiej instytucji naukowej Inalco (powstałej w 1795 roku)⁶: Auditorium 65, rue des Grands Moulins, Paris 13ème. Na początku głos zabrali (stacjonarnie i *online*) współorganizatorzy konferencji: prof. Piotr Biłos, prof. Anna Janicka, prof. Jewhen Nachlik oraz prof. Lucjan Suchanek. O godz. 10.20 rozpoczęła się sesja plenarna obrad. Odbywały się one po polsku i po francusku⁷.

⁶ Po polsku: Narodowy Instytut Języków i Kultur Orientalnych. Języków słowiańskich naucza się w nim od 1831 roku. Instytut jest częścią zgrupowania „Université Sorbonne Paris Cité” (USPC) u boku m.in. Université Paris Descartes, Université Paris Diderot, Institut de Physique du Globe de Paris (IPGP) i Sciences Po oraz czołowych francuskich instytucji badawczych, jak CNRS czy Inserm.

⁷ Wystąpienia były równocześnie tłumaczone na język francuski. Pojedyncze referaty wygłoszono po francusku i tłumaczono na polski. Roli tłumacza podjął się i brawurowo się z niej wywiązał prof. Piotr Biłos.

Anna Janicka, Piotr Biłos, *Konferencja o Zapolskiej w Paryżu. L'univers de Gabriela Zapolska...*

Do godz. 15.10 wystąpiło sześciu badaczy z Francji, Polski, Wielkiej Brytanii i Ukrainy:

Część I

– 10.20 – 10.45:

Piotr Biłos (PU, Inalco, Paryż): *Zapolska en France (scènes parisiennes, Bretagne picturale, Madame Dulska, féminité et théâtralité, présence/absence de l'œuvre)*

Prof. Piotr Biłos (Inalco, Paryż), *Zapolska we Francji (sceny paryskie, malarska Bretania, Pani Dulska: kobiecość i teatralność, obecność/nieobecność dzieła)*

– 10.45 – 11.10:

Elżbieta Koślacz-Virol (Paris, France, chercheuse spécialiste de Zapolska, traductrice, éditrice de ses œuvres): *Les expériences théâtrales de Zapolska à Paris*

Dr Elżbieta Koślacz-Virol (Paryż), *Paryskie doświadczenia aktorskie Gabrieli Zapolskiej*

– 11.10 – 11.35:

Urszula Kowalczyk (PU, Université de Varsovie): *Le déplacement comme catégorie biographique. L'exemple de Gabriela Zapolska*

Dr hab. Urszula Kowalczyk, prof. UW (Uniwersytet Warszawski), *Przemieszczenie jako kategoria biografii. Przykład Gabrieli Zapolskiej*

Od lewej: prof. Piotr Biłos (Inalco, Paryż), prof. Maria Zadencka (Stockholm University, Szwecja), dr hab. Anna Janicka, prof. UwB (Białystok)

Anna Janicka, Piotr Biłos, *Konferencja o Zapolskiej w Paryżu. L'univers de Gabriela Zapolska...*

Część II

– 13.30–13.55:

Nina Taylor-Terlecka (Mcf émérite, Oxford): *Gabriela Zapolska, cancan, cabarets et cafés-chantants*

Dr Nina Taylor-Terlecka (Oxford, Wielka Brytania), *Gabriela Zapolska, Kankan, kabaret i café-chantant*

– 13.55–14.20:

Yevhen Nakhlik (PU, Institut Ivan Franko de l'Académie nationale des sciences d'Ukraine, Lviv, Ukraine): *Le texte lwowien/lvivien de Gabriela Zapolska*

Prof. Jewchen Nachlik (Instytut Iwana Franki Narodowej Akademii Nauk Ukrainy, Lwów, Ukraina), „Lwowski tekst” *Gabrieli Zapolskiej*

– 14.20–14.45:

Anna Janicka (PU, Université de Białystok): *Une autre France de Gabriela Zapolska. Autour du roman « Le bruit de la forêt »*

Dr hab. Anna Janicka, prof. UwB (Uniwersytet w Białymstoku), *Inna Francja Gabrieli Zapolskiej. Wokół powieści „Zaszumi las”*

Po każdej z dwu części wystąpień wywiązywała się burzliwa dyskusja, tak iż zaplanowane na 15.40 zakończenie obrad znacznie się opóźniło. Wieczorem goście Konferencji zostali podjęci uroczystą kolacją, podczas której kontynuowano rozpoczęte w czasie obrad spory i dyskusje.

Drugi dzień obrad, 28 września 2022 roku, rozpoczął się o godz. 10.20 w starym, zabytkowym Gmachu Inalco: Auditorium Dumézil, 2, rue de Lille, Paris 7ème. Tak jak poprzedniego dnia, goście zostali podjęci o godz. 9.00 francuskim śniadaniem. Obrady poprowadzili współorganizatorzy sesji, zaś w roli niezamordowanego tłumacza wystąpił ponownie prof. Piotr Biłos. W dwu częściach podczas obrad wystąpiło sześciu referentów z Polski oraz Szwecji. Byli to (w kolejności wystąpień):

Część I

– 10.20–10.45:

Maria Zadencka (PU, Université de Stockholm, Suède): *Les œuvres de Gabriela Zapolska en traduction suédoise. Le cas d'Ellen Wester*

Prof. Maria Zadencka (Stockholm University, Szwecja), *Twórczość Gabrieli Zapolskiej w szwedzkich tłumaczeniach. Przypadek Ellen Wester*

Anna Janicka, Piotr Biłos, *Konferencja o Zapolskiej w Paryżu. L'univers de Gabriela Zapolska...*

– 10.45–11.10:

Lucjan Suchanek (PU, Académie polonaise des Arts et Sciences): *« La Morale de Madame Dulska » sur les scènes moscovites au XXIe siècle*

Prof. Lucjan Suchanek (PAU, Kraków), „Moralność pani Dulskiej” na scenach moskiewskich w XXI wieku [online]

– 11.10–11.35:

Barbara Gierszewska (PU, Université Jan Kochanowski de Kielce): *Jouer à Zapolska et Zapolska à l'écran (De « L'amour saisonnier » à « Petite Grenouille », à propos de l'adaptation à l'écran des pièces de théâtre et des romans de Zapolska*

Dr hab. Barbara Gierszewska, prof. UJK (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach), *Gry w Zapolską. Od „Sezonowej miłości” do „Żabusi”, czyli o ekranizowaniu jej dramatów i powieści*

Część II

– 13.30–13.55:

Małgorzata Górzyńska (conservatrice au musée de la littérature Adam Mickiewicz): *Gabriela Zapolska au « royaume des costumes »*

Kustosz Małgorzata Górzyńska (Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie), *Gabriela Zapolska w „królestwie strojów”*

– 13.55 – 14.20:

Bogumiła Brogowska (Mcf, Université de Gdańsk): *Sous l'œil attentif d'une mère attentionnée ... – images de mères dans l'art de Zapolska*

Dr Bogumiła Brogowska (Gdańsk), *Pod okiem troskliwej matki... Wizerunki matek w twórczości Gabrieli Zapolskiej [online]*

– 14.20 – 14.45:

Michał Siedlecki (Mcf, Cité du livre Łukasz Górnicki de Podlachie à Białystok): *« Małka Schvarcenkopf » i « Jojne Firoulkes »: les adaptations scéniques des drames de Zapolska après 1945 [online]*

Dr Michał Siedlecki (Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego w Białymstoku), *„Małka Szvarcenkopf” i „Johne Firulkes”: polskie adaptacje sceniczne dramatów Gabrieli Zapolskiej po 1945 roku [online]*

I tym razem dyskusja była tak dynamiczna, że przesunęło się podsumowanie obrad i ich zakończenie, którego dokonali prof. Piotr Biłos i prof. Anna Janicka.

Od lewej: prof. Jewhen Nachlik (NANU, Lwów), dr Oksana Nachlik (NANU, Lwów), dr Elżbieta Kościłacz-Virol (Paryż)

Podobnie jak dnia poprzedniego, wieczorem uczestnicy stacjonarni paryskich obrad spotkali się na kolacji. Imprezę w Paryżu – niewątpliwie historyczną już choćby dlatego, że pierwszą poza Polską – uznać należy za niezwykle udaną. Dała ona sposobność spotkania się sporej grupie badaczy z Polski, Francji, Ukrainy, Szwecji i Wielkiej Brytanii. Obradom w salach Inalco przysłuchiwali się również studenci i badacze francuscy, obiecująco zainteresowani intrygującą przybystką z Europy Wschodniej, która wywarła wpływ na nabistów, uwiodła i porzuciła Paula Sérusiera, pozostawiła też znaczące świadectwa literackie pobytu we Francji⁸.

Spotkanie miało własną, niepowtarzalną atmosferę. Jego materiały ukażą się w 2023 roku⁹. Planowana jest także kontynuacja współpracy, zarysowano już plany wydania nowych tekstów Zapolskiej po francusku.

- 8 Projekt finansowany był ze środków programu „Regionalna Inicjatywa Doskonałości” MEiN realizowanego na Wydziale Filologicznym UwB oraz ze środków Inalco i Instytutu Polskiego w Paryżu.
- 9 Materiały I Konferencji o Zapolskiej w Białymstoku ukazały się w 2022 roku w Krakowie w monografii wydanej przez Wydawnictwo Collegium Columbinum: *Zapolska międzynarodowa*, Seria I: *Biografia, estetyka, recepcja*, wstęp oraz redakcja naukowa A. Janicka i P. Biłos, Kraków–Białystok 2022.